

הואיל משה

פרשת נצבים - וילך
שנת תשפ"ג

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"א"ס

אבל למ"ד תפלות כנגד תמידין תקנום י"ל דס"ל דילפינן מקרא ולעבדו בכל לבבכם, כדאיתא בספרי דברים (פרשת עקב פסקא מ"א) ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה, או אינו אלא עבודה ממש וכו' וכן בדוד הוא אומר תכון תפלתי קטורת לפניך וכו' עיי"ש, וכן איתא במסכת תענית (דף ב,ו), ולעבדו בכל לבבכם איזהו עבודה שבלב זו תפלה עיי"ש, ונראה דמקרא אתינן לה דתפלה במקום קרבן, ומשוי"ה כנגד תמידין תקנום ותפלה הוה מה"ת, ולפי"ז בהא קמילגי דמ"ד תפלות אבות תקנום ס"ל דחיוב תפלה רק מדרבנן, משא"כ למ"ד דכנגד תמידין תקנום ס"ל דחיוב תפלה מה"ת.

ולפי"ז י"ל דכל ענין תשלומין בתפלה לא שייך אלא למ"ד תפלה אבות תקנום, לדרידיה תפלה הוה מדרבנן ושפיר י"ל דחכמים תיקנו גם דין השלמה, משא"כ למ"ד דכנגד תמידין תקנום ותפלה הוה מה"ת, מסתברא דכמו לגבי קרבן אמרינן אם עבר זמנו בטל קרבנו ואין בקרבנות דין תשלומין, כמו"כ י"ל לענין תפלה עיי"ש בשפע חיים.

והיוצא לנו מזה דאי ס"ל תפלה מה"ת ותפלות כנגד תמידין תקנום אז י"ל דלא מהני תשלומין, משא"כ אי ס"ל דתפלה מדרבנן ותפלות אבות תקנום, י"ל דתשלומין מהני לתפלה.

ואיתא במסכת קידושין (דף כ"ג,ב), אמר רב הונא בריה דרב יהושע, הני כהני (לענין הקרבת קרבנות) שלוחי דרחמנא נינהו, דאי סלקא דעתך שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצי עבדינן ואינהו מצי עבדי עיי"ש, והקשו התוס' (ד"ה דאמר) דבמסכת נדרים (דף ל"ה:) מיבעיא ליה להגמ' אי כהני שלוחי דידן נינהו או שלוחי דרחמנא, ולא איפשטא האיבעיא, ולמה לא פשטוה מהא דר"ה בריה דרב יהושע עכ"ק.

ובספר בנין שלמה על הרמב"ם הל' תפלה (פ"א-ה"א) כתב לתרץ קושית התוס' הנ"ל, דהנה במסכת קידושין (סז) פריך הגמרא על ר"ה בריה דרב יהושע, ולא, הא עבדא דאיהו לא מצי מקבל גיטיה ושליח מצי משוי, ומשני, ולא היא, ישראל לא שייכי בתורת קרבנות כלל (שהיו הן עובדים את העבודה), עבד שייך בגיטין, דתניא, נראין הדברים שהעבד מקבל גיטו של חבירו מיד רבו של חבירו (אם אינו

מקבל גיטו משום דלא יצא הגט מרשות רבו מקבל הוא גט לחברו שאינו עבדו של רבו אלא של איש אחר דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו), אבל לא מיד רבו שלו (אם היו שניהם של איש אחד) עיי"ש, הרי מזה דאם שייך במקצת אותו דבר הו"ל בגדר מצי עבד דמצי משוי שליח, ולפי"ז למ"ד דתפלות כנגד תמידין תקנום, א"כ ישראל נמי איתנייהו בתורת קרבנות דהרי רמיא עליה חובת תפלה

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל: טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך עד שאב מימך: לעברך בברית ה' אלקיך ובאלתו אשר ה' אלקיך כרת עמך היום: ואיתא במד"ר, הלכה, אדם מישראל שלא התפלל תפלת השחר, או תפלת מוסף, או תפלת המנחה, הרבה פעמים שלא פנה להתפלל, או מקוצר שהיה עושה צרכיו, או שהיה מהלך בדרך ושכח להתפלל, איזו שעה מותר לו להתפלל וכו', כך שנו חכמים, תפלת השחר עד חצות, תפלת המנחה עד הערב, תפלת הערב אין לה קבע וכו', וצ"ב שייכות הלכה זו לפרשתן.

והנבס"ד, עפ"מש"כ בשפע חיים ירח האיתנים (ח"א דף ס"ג) לפרש, דשאלת המדרש הוא במי שלא התפלל אי יש תשלומין לתפלתו, דבטור או"ח (ס"ק ק"ח) כתב, טעה ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתיים וכו', כתב בה"ג, טעה ולא התפלל ערבית יתפלל שחרית שתיים, שכח ולא התפלל ערבית ושחרית יתפלל במנחה שלוש וכו', רצונו לומר כל זמן שלא עבר היום יש תשלומין לתפלותיו, אבל הרשב"ם כתב שאין תשלומין אלא כשנוכח בזמן תפלה ראשונה שאחריה, אבל לא נזכר עד שעבר זמן ב' תפלות אין לו תשלומין, וכ"כ הרמב"ם וכו', ובשו"ע (ספ"ק ד) פסק המחבר כהרשב"ם.

וע"ז שאל המדרש ונסתפק היאך הדין בחיסור כמה תפלות אם גם אז מהני תשלומין, וז"ש הרבה פעמים שלא פנה להתפלל וכו', ושאל עוד או שהיה מקוצר שהיה עושה צרכיו, היינו דגם את"ל דבב' תפלות לא שייך תשלומין שמא בגווני דהוה אונס וכו' אפילו לכמה תפלות איכא תשלומין, והשיב כך שנו חכמים, תפלת השחר עד חצות דוקא וכו' דס"ל להמדרש שאין דין תשלומין בתפלה כל עיקר ואף בנאנס, ולא כגמ' דידן.

ולכאורה יש לומר דזה אי שייך תשלומין לתפלה תליא בפלוגתת ר' יהושע בן לוי ור' יוסי ברבי חנינא, דאיתא בברכות (כ"ו:) איתמר, ר' יוסי ברבי חנינא אמר תפילות אבות תקנום, ר' יהושע בן לוי אמר תפילות כנגד תמידין תקנום עיי"ש, דלכאורה יש לעיין אי ס"ל דתפילות אבות תקנום, וכי מחמת כן נתחייבו בניהם אחריהם בחיוב גמור, והרי מצינו דקיים אאע"ה כל התורה עד שלא ניתנה ואפי"ה חזר הקב"ה ונתן התורה לישראל בסני, ומשמע דבשביל קבלת אאע"ה עדיין לא חל החיוב על זרעו אחריו, וי"ל דלא שייך חיובא מחמת שקיימו האבות, ולפי"ז י"ל דלא הוי חיוב תפלה מה"ת אלא דחכמים הם שחייבו להתפלל אותן התפילות שיסדו האבות.

כשמלאך עדיף מצדיק, מוכח דכהנים המה שלוחי דרחמנא ולא שלוחי דידן, משא"כ אי ס"ל צדיקים גדולים ממלאכים, אין להוכיח דכהנים המה שלוחי דרחמנא ולא דידן עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דכיון דמוכח מקרא אתם נצבים היום כולכם וגו', דבני ישראל גדולים ממלאכים, ולפי"ז י"ל דכהנים שלוחי דידן נינהו, ותפילות כנגד תמידין תקנום, ומעתה הדין נתן דעבר זמנו בטל קרבנו ולא מהני תשלומין, ולכן נתעורר לשאול במי שלא התפלל אי מהני תשלומין, והשיב דאה"נ דלא מהני תשלומין ודו"ק.

ב) עוי"ל, עפי"ד השפע חיים הנ"ל דהמדרש נסתפק אי יש תשלומין לתפלתו, וזה תליא אי תפלות אבות תקנום או כנגד תמידין תקנום, דלמ"ד דאבות תקנום ולדידיה תפלה הוה דרבנן שפיר י"ל דחכמים תיקנו גם דין השלמה, אבל למ"ד תפלות כנגד תמידין תקנום, ומקרא אתינן לה דתפלה במקום קרבן, ותפלה הוה מה"ת, ולדידיה י"ל דאם עבר זמנו בטל קרבנו ואין לו דין תשלומין עכ"ד.

והבאנו מש"כ בספר בנין שלמה דאי ס"ל דתפלות כנגד תמידין תקנום, אז י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, משא"כ אי ס"ל דתפלות אבות תקנום, אז עכצ"ל דכהנים הוה שלוחי דרחמנא.

ונודע קושית הפנים מאירות (ח"ב סי' קט"ז), במאי דאיבעיא לך במסכת נדרים (דף ל"ה:) אי כהנים הוה שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, מדוע לא פשיט לה מהא דאיתא במסכת נזיר (דף ס"ב) ובמסכת חולין (דף י"ג:), שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישיראל, ויליף לה מאיש איש דכתיב גבי נדר דאתיא לרבות עכו"ם, ואי סלקא דעתך דכהנים הוה שלוחי דידן איך יכול הכהן להקריב לנכרי, הא איתא במסכת ב"מ (דף ע"א:) דאין שליחות לעכו"ם עכ"ק.

וכתב בספר אור חדש עמ"ס קידושין (דף כ"ג:) ליישב, עפי"מ דאיתא במסכת סנהדרין (דף ג"ג) דהא דררשינן איש איש תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם או לא דברה תורה כלשון בני"א, ולפי"ז י"ל דסוגית הגמ' במסכת נדרים ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ לא דרשינן איש איש לרבות נכרי, ולכן שפיר י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, אמנם מאן דדריש איש איש ס"ל כמאן דאמר לא דברה תורה כלשון בני אדם, וכיון דעכו"ם מקריבין נדרים ונדבות, ולדידיה ודאי אמרינן דכהנים הוה שלוחי דרחמנא עכ"ד.

ובספר סמוכים לעד כתב לפרש סמיכות הפרשיות וז"ל, עוד יש לפרש, כתיב לעיל ושמרתם את דברי הברית ועשיתם אותם וסמין אתם נצבים, לומר בשמירת התורה אתם בבחינת נצבים שהם החיים, לפי שרשעים בחייהם קרויים מתים עכ"ל.

ובחידושנו לפרשת תולדות (שנת תשע"ג) כתבנו דרשעים בחייהם קרויים מתים תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, דאיתא במסכת ברכות (דף י"ח:), והמתים אינם יודעים מאומה, אלו רשעים

וא"כ י"ל דמשו"ה כהני הוי שלוחי דידן כיון דכל ישראל נחשבו בגדר איתנייהו במקצת תורת קרבנות משום דתפלות כנגד תמידין תקנום והו"ל התפלה כעין עבודה, ועיין בטו"ז או"ח (סי' ק"ב סק"א) דלחד פירושא ואשי ישראל הכוונה על התפילות, דתפילה הוה נגד הקרבנות נקרא אשי ישראל, הרי שהתפלה בגדר עבודת קרבנות, ומשו"ה שפיר י"ל דכהנים הוי שלוחי דידן.

ובזה מתורץ קו' התוס', די"ל דר"ה בריה דרב יהושע ס"ל דתפלות כנגד אבות תקנום, ולכן לדידיה העבודה הו"ל בכלל מידי דלא מצי עביד, וע"כ ס"ל דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, אבל הגמ' בנדרים קאי להמ"ד דתפלות כנגד תמידין תקנום, והו"ל בכלל מצי עביד, ולכן שפיר איבעיא ליה אי הוה שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא עיי"ש, וכ"כ בספרו חכמת התורה פ' לך (דף שכ"ז) עיי"ש, והיוצא לנו מזה דאי ס"ל דתפלות כנגד תמידין תקנום, אז י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, משא"כ אי ס"ל דתפלות אבות תקנום, אז י"ל דכהנים הוה שלוחי דרחמנא.

ובספר בן איש חי כתב לפרש הקרא אתם נצבים היום כולכם, דאיתא במסכת חגיגה (דף י"ב:), א"ר יהודה שני רקיעים הן, שנאמר הן הן אלקיך השמים ושמי השמים, ר"ל אמר שבעה, ואלו הן וילון רקיע שחקים זבול מעון מכוון ערבות וכו', מעון (לשון מדור) שבו כיתות של מלאכי השרת (דרין בו) שאומרות שירה בלילה, וחשות ביום מפני כבודן של ישראל (שמקלסין ביום), שנאמר יומם יצוה ה' חסדו (יצוה למלאכים לשתוק כדי לעשות חסד לצריכים חסד והם התחתונים), ובלילה שירה עמי (שירו ברקיע עם שיר שלי שקולסתי ביום) עיי"ש, וזו מעלה גדולה לישראל שהם עומדים בתפלה ואומרים שירה ביום ומלאכי השרת בלילה.

ומעלה הב' יש להם על המלאכים, כי מחצב הנשמות שלהם דבק במחצב הספירות, והוא לפנים מן מחצב המלאכים, וכמו שדרשו חז"ל עה"פ הן אראלם צעקו חוצה, וזה שאמר, אתם נצבים היום, פירוש ראו מעלתם גדולה ממלאכים, כי אתם נצבים היום ומלאכים בלילה בעבוד כבודכם, ונצבים כמו אנכי האשה הנצבת עמכה בזה האמור אצל חנה, ועוד מעלה ב', כי אתם לפני ה' אלקיכם, דמחצב הנשמות הוא לפנים ומחצב המלאכים חוצה לו וכו' עיי"ש.

ובספר שמנה לחמו דרוש לפדיון הבן (דף ו') כתב, דזה אי כהנים המה שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, תליא אי צדיקים גדולים ממלאכים או מלאכים גדולים מצדיקים, עפי"מ דאיתא בספר נצח ישראל דהוכיח מהא דיעקב שלח מלאכים, מוכח דצדיק עדיף ממלאך, משום דגדול המשלח מן המשולח, ועפי"ז הארכתי בדרוש פרשת וישלח, דהנך תנאי דפליגי בבראשית רבה (פרשה ע"ה-ד), אי מלאכים ממש שלח, או שלוחי בשר ודם, פליגי ג"כ בפלוגתא זו אי צדיק עדיף ממלאך.

ולפי"ז נראה לפרש הא דאיתא במדרש במדבר רבה (פרשה ט"ז-א) דכהנים נקראו מלאכים, דכתיב (מלאכי ב-ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבקות הוא, וא"כ על כרחך

זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך, ופריך הגמ', ודלמא לאו הכי הוי (לא יארע הדבר הזה לעולם אלא מאריכין ימיו ושנותיו), ומשני, ר' יעקב מעשה חזא עיי"ש.

ובגליון ישראל סבא (גליון ב), כתב השפע חיים זצ"ל, דזה אי שכר מצוה בהאי עלמא איכא או ליכא, תליא אי מצות צריכות כוונה, דהנה ר' יעקב הוכיח דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, משום שראה מעשה באחד שא"ל אביו עלה לבירה וכו' ובחזירתו נפל ומת ולא נתקיים בו למען יאריכון ימיו, אך הרי י"ל דלכן לא הגין עליו המצוה משום שלא התכוון לשם מצוה ולא נחשב לו למצוה, משא"כ כשמקיים המצוה כראוי שפיר איכא שכר מצוה בהאי עלמא, אך זה א"ש אי ס"ל מצות צריכות כוונה מה"ת, משא"כ אי ס"ל מצות אין צריכות כוונה לא שייך לומר הכי, ולפי"ז י"ל דבזה תליא אי שכר מצוה איכא, דהחולקים על ר' יעקב ס"ל דלעולם איכא שכר מצוה בהאי עלמא, אלא דמצות צריכות כוונה ולכן לא הגין המצוה באותו מעשה, משא"כ ר' יעקב ס"ל מצוות אין צריכות כוונה, ובהכרח דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד השפע חיים זצ"ל.

והראשונים נחלקו אי מצות תפלה הוא מה"ת או מדרבנן, דהרמב"ם בהל' תפלה (פ"א-ה"א) כתב, מ"ע מה"ת להתפלל בכל יום, שנאמר ועבדתם את ה' אלקיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם, אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה, וכ"כ בספר המצות (מ"ע ה) עיי"ש, והרמב"ן בהשגות (ש) האריך טובא וחולק וס"ל דתפלה הוא רק מדרבנן.

ובספר פרדס דוד (פרשת ואתחנן) כתב, דזה אי מצ"כ מה"ת או מדרבנן תליא אי חיוב תפלה הוא מה"ת או מדרבנן, דפלוגתתם תליא בקרא ולעבדו בכל לבבכם, דבמסכת תענית (דף ב) איתא, לאהבה את ה"א ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שהוא בלב הוה אומר זו תפלה, ולפי"ז אי דרשינן האי קרא לתפלה לפי"ז ליכא ילפותא לכוונת המצוה ואמרינן דמה"ת א"צ כוונה, משא"כ אי ס"ל דתפלה הוא מדרבנן, והקרא לא קאי לענין תפלה והך דתענית אסמכתא בעלמא הוה, א"כ דרשינן קרא ולעבדו בכל לבבכם על כוונת המצוה ואמרינן דמצ"כ מה"ת עיי"ש.

והנה יש חילוקי דיעות אם קבלת גרים מעליותא הוא לישראל או דאדרבה איכא גריעותא בזה, דבמסכת פסחים (דף ס"ז) איתא, דלא גלו ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, הרי דגרים חביבין כ"כ דכל גליות ישראל אינו אלא בעבורם שיבואו ויתגיירו, אך במסכת קידושין (דף ע) איתא קשים גרים לישראל כספחת, הרי דקבלת גרים לאו מעליותא הוה, ובתוס' (שם) ד"ה קשים כתבו בתוך דבריהם שני טעמים למה קשים גרים לישראל, או דהגרים מצד עצמם קשים לישראל דגריעותא הוה לקבלם, או משום שכיון שהם מדקדקין במצוות יותר מישראל, הקב"ה מזכיר מתוך כך עונותיהן של ישראל ח"ו עיי"ש, והאריכו בזה בספרי הדרוש.

שבחיהן קרויין מתים, שנאמר (יחזקאל כ"א-ל) ואתה חלל ישראל נשיא ישראל (על צדיקהו הוא אומר ועדיין בימי יחזקאל חי היה וקודמו חלל), ואי בעית אימא מהכא, דכתיב (פרשת שופטים י"ד-ו) על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת, חי הוא, אלא המת מעיקרא עיי"ש.

והקשו המפ' (עין בפרשת דרכים דרוש כ"ב) על הא דילפינן מצדיקהו, דאטו צדיקהו בכלל רשעים הוא נמנה, והלא כי מעיינת ביה לא משכחת ביה עון, מלבד מה שעבר על שבועת נבוכדנצר כמבואר במסכת נדרים (דף ס"ה), ועיין במסכת הוריות (דף י"א:) הוא שלום הוא צדיקהו ולמה נקרא שמו שלום שהיה מושלם במעשיו, וכתב המהרש"א (בהוריות) ודכתיב ביה (בדברי הימים ב' פרשה ל"ו-ב) ויעש הרע בעיני ה' מהו הרע שלא נכנע לפני ירמיהו הנביא ושעבר על שבועת נבוכדנצר וכו', וחזן מחטא זה לא חטא כן פירש"י בדה"י עיי"ש, וכן איתא במסכת ערכין (דף י"ג) דצדיקהו הוה מעלי וכו', דא"ר יוחנן משום רשב"י וכו' ביקש הקב"ה להחזיר את העולם לתוהו ובוהו מפני דורו של צדיקהו כיון שנסתכל בצדיקהו נתיישרה דעתו עיי"ש, ובהכרח צ"ל דעיקר ילפותא הוא מאידך קרא דכתיב בתורת משה יומת המת וכו', וכן נראה קצת מלשון המדרש תנחומא סו"פ ברכה, דאיתא שם, אבל הרשעים אפילו בחייהם קרויין מתים שנאמר ואתה חלל רשע וגו', וכן הוא אומר על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת, וכי יש מת שהוא חייב מיתה אחרת, אלא רשע בחייו חשוב כמת עכ"ל, מוכח מזה דעיקר הילפותא הוא מיומת המת.

אמנם י"ל דהא דדרשינן ממה דכתיב יומת המת משום דהוא יתור לשון, א"ש למאן דס"ל דלא דברה תורה כלשון בני אדם, אבל למאן דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם לא אייתר יומת המת לדרשא, וליכא ילפותא דרשעים בחייהם קרויין מתים.

ומעתה יבואר שאלת המדרש, דכיון דכתיב אתם נצבים, לומר בשמירת התורה אתם בבחינת נצבים שהם החיים, לפי שרשעים בחייהם קרויין מתים, וילפינן לה ממה דכתיב יומת המת, וע"כ דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ואיש איש אתיא לרבות דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות, וע"כ דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, ותקשי מי איכא מידי, וע"כ דתפלות כנגד תמידין תקנום, ומעתה הדין נותן דעבר זמנו בטל קרבנו ולא מהני תשלומין, ולכן נתעורר לשאול במי שלא התפלל אי מועיל תשלומין, והשיב דאה"נ כדמוכח מהני קראי דלא מהני תשלומין לתפלה מאחר ובמקום קרבן היא עומדת ודו"ק.

ג) עוי"ל, דאיתא במסכת קידושין (דף ל"ט), ר' יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה (באותו מתן שכר להודיען שאין מתן שכר אלא לעולם הבא), בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיו ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלה את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של

ובהואיל משה פרשת ויקרא (אח ה) הבאנו מש"כ כ"ק האדמו"ר מצאנו-זוועהיל זצ"ל (פרשת לך שנת תש"ס) לפרש, מה דאיתא במסכת יבמות (דף מ"ז), גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים סחופים ומטורפים ויסורין באים עליהם וכו' עיי"ש, והנה הא דצריכים לומר להם כן, משום שמא יחזרו לסורם בראותם כשנתגיירו באים עליהם כל היסורים האלה, כדאיתא במסכת יבמות (דף מ"ח): מפני מה גרים בזמן הזה מעונין ויסורים באים עליהם, ולא הגינו עליהם המצוות שקיימו כשנתגיירו, וע"כ הא דלא הגינו עליהם המצוות והמעש"ט שעשו, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

ולפי"ז יצא לידון בדבר החדש דזה דמקבלין גרים או לא, והיינו משום דחיישינן שמא יחזרו לסורם כשיבא עליהם יסורים, יהא תלוי אי אמרינן שכר מצוה בהאי עלמא איכא או לאו, דאי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ליכא למיחש דלמא יבאו עליהם יסורים כשיקיימו המצוות, וגם שמא יחזרו לסורם, דהוה כספק ספיקא, דמסתברא שלא יבאו עליהם יסורים, ויקבלו שכר מצוותם בהאי עלמא, ומשו"ה שפיר אמרינן דמקבלים גרים, אבל אי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולא יגיין עליהם המצוות שיקיימו, א"כ מילתא דשכיחא הוא שיבאו עליהם יסורים ושמא יחזרו לסורם, ומשו"ה אין מקבלין גרים עכ"ד.

ומעתה לפי"ז אם היה צריך לדחות את מלאכי השרת מקבלת התורה משום שלא היו במצרים, א"כ לא שייך לומר שמרע"ה ימליץ על בני ישראל לומר לי צוית ולא להם, דהרי הוא עצמו דחה את המלאכים דהתורה לא שייך להם בשביל שלא היו במצרים, ולפי"ז עכצ"ל דאמירת אנכי ה' אלקיך וגו' נאמרה לבני ישראל שיצאו ממצרים, ומעתה צריכין כפרה על מעשה העגל, אבל אי נימא דטענת המלאכים מופרכת בלאו הכי, ולא היה להם מקום לתבוע התורה, או שפיר י"ל דאנכי ה' אלקיך נאמרה רק למשה ולא לכלל ישראל, ושפיר יש להם אמתלא על מעשה העגל.

ובזה יבואר שאלת המדרש, דכיון דאמר הכתוב אתם נצבים היום כלכם וגו' וגרך אשר בקרב מחניך וגו', ורמזו להם דחביבין הם הגרים דנמנו יחדיו זה לצד כל ישראל, ומעתה נקטינן דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ומעתה ס"ל מצוות צריכות כוונה, ולפי"ז ס"ל דתפלה הוא מדרבנן, ולכן נתעורר המדרש כאן אי יש תשלומין לתפלה, ומשני דבאמת ליכא תשלומין ודו"ק.

אך י"ל הטעם דהתורה לא ניתנה להמלאכים, כמש"כ בספר שער החצר (אות ק"ב), דלכן קבלו ישראל התורה ולא מלאכי השרת, משום דהתורה דברה כלשון בני אדם, ולכן שייך התורה לבני אדם ולא למלאכי השרת עכ"ד, ועיין בספר עזרא (דף י"ג: מרפח"ס).

ובזה יבואר שאלת המדרש, דכיון דאמר הכתוב אתם נצבים היום כלכם וגו' וגרך אשר בקרב מחניך וגו', ורמזו להם דחביבין הם הגרים דנמנו יחדיו זה לצד כל ישראל, ומעתה נקטינן דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ומעתה ס"ל מצוות צריכות כוונה, ולפי"ז ס"ל דתפלה הוא מדרבנן, ולכן נתעורר המדרש כאן אי יש תשלומין לתפלה, ומשני דבאמת ליכא תשלומין ודו"ק.

ומעתה מבואר דברי המדרש, כיון דהוצרכו לברית חדשה, ע"כ דמעשה העגל הוה חטא, דאי"ל לי צוית ולא להם, דא"כ אמאי לא קבלו המלאכים את התורה, דאי"ל דלכן לא קבלו התורה משום דדברה תורה כלשון בני אדם, ומינה דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ואיש איש אתיא לרבות דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות, וע"כ דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, ומעתה י"ל דתפלות אבות תקנום, ולכן נתעורר המדרש כאן אי יש תשלומין לתפלה, ומשני דבאמת ליכא תשלומין ודו"ק.

ד) עוי"ל, דאיתא במדרש תנחומא בפרשתן (ס"ג א) עה"פ לעברך בברית וגו', שלש בריתות כרת הקב"ה כשיצאו ממצרים, אחת כשעמדו לפני הר סיני, ואחת בחורב, ואחת כאן (בערכות מואב), ולמה כרת הקב"ה עמהן כאן, מפני שאותו הברית שכרת עמהן בסני, בטלוח ואמרו אלה אלהיך ישראל, לפיכך חזר וכתר עמהן בחורב, וקבע עליה קללה למי שחזר בדבריו וכו' עיי"ש.

ה) עוי"ל, דהבאנו מש"כ בספר סמוכים לעד לפרש סמיכות הפרשיות וז"ל, עוד יש לפרש, כתיב לעיל ושמרתם את דברי הברית ועשיתם אותם, וסמיך אתם נצבים, לומר בשמירת התורה אתם בבחינת נצבים שהם החיים, לפי שרשעים בחייהם קרויים מתים עכ"ל.

ולכאורה חטא העגל ל"ה חטא, כמבואר במדבר רבה פרשת חקת (פ' י"ט-ל"ג) דמשה טען לפני הקב"ה הלא אמרת לא יהיה לך בלשון יחיד, לי צוית ולא להם, וכ"כ רשיז"ל עה"ת פרשת יתרו (פ' כ-ב) וז"ל, ולמה אמר בלשון יחיד אלקיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וז"ש למה ה' יחרה אפך בעמך לא להן צוית לא יהיה לכם אלהים אלא לי לבדי עכ"ל,

ובספר שם דוד מהגאון ר' דוד אופנהיים זצ"ל (דף תקע"ב) כתב וז"ל, עד המכריע וראיה עצומה שהרשעים בחייהם קרוין מתים הוא מן אדם הראשון, שאמר לו הקב"ה (בראשית ב-י"ז) ביום אכלך ממנו מות

ובספר משען המים (פרשת בראשית) ד"ה ובאופן אחר כתב, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח:), אמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאה"ש לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל: טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך עד שאב מימך: ולמעלה כתיב ונקח את ארצם ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי:

והנבס"ד לדרוש סמוכין, עפימש"כ בספר צרור המור (ס"פ מטות), דצריך ביאור מי הכניס את חצי שבט מנשה שיקבלו נחלה בעבר הירדן, הרי הם לא שאלו דבר, דרק בני ראובן ובני גד הם שביקשו לקבל שם נחלתם, והיאך נכנסו חצי שבט מנשה לכלל עסק זה, ועיין ברמב"ן פרשת מטות (פרשה ל"ב-ל"ג) שהעיר ג"כ בזה עיי"ש.

וכתב וז"ל, והנכון בזה, דמשה צוה במאמר השם שישארו חצי שבט מנשה עם אלו השני שבטים להגין עליהם ולהצילם מצרתם, לפי שצדיק יסוד עולם, וזה שמו אשר יקראוהו יוסף הצדיק, לפי שהוא מעמיד העולם, ולכן נקרא יוסף אדוני הארץ, דכתיב דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות, ולכן רצה השם שישאר חוצה לארץ חצי שבט מנשה בן יוסף, בענין שזכות יוסף יסייעם עכ"ל.

ובספר ויגד יעקב (פרשת מטות) עה"פ כי לקחו מטה בני הראובני וגו', הביא בשם מרן מהרי"ד מבעלזא וז"ל, יש להפליא אחרי שלא בקשו נחלה בעבר הירדן רק בני גד ובני ראובן, ובקושי ניתן להם כמפורש בפרשת מטות, דמשה רבינו התרעם עליהם והוצרכו לקבל על עצמם להחליץ חושים, מה טעם הוסיף משה רבינו ליתן שם נחלה גם לחצי שבט מנשה מה שלא ביקשו, וי"ל היות שבמקומות הללו היו דרים גם מואבים, כדאיתא במסכת גיטין (דף ל"ח) עמון ומואב טהרו בסיחון עיי"ש, וידוע כי המואבים היו גרועים בעניני זנות כדחזינן ממעשה דשטים, חשש משה רבינו שהמקום יוכל לגרום שלא יהיו ישראל נשמרים בקדושה במקומות הללו, כידוע מש"כ בשה"ק שאנשי רשע משיירין רושם פגום במקום שעשו שם עבירות, ולכן התחכם משה רבינו והושיב שם אצלם גם חצי שבט מנשה מזרעא דיוסף הצדיק ששמר עצמו במדת היסוד ועמד בניסיון בענין זה, ועל ידם יוכלו לעמוד בניסיון ולהשאר בקדושה עכ"ל.

ובספר תפארת יהונתן (פרשת מטות) עה"פ ויאמר אליהם משה אם תעשון וגו' כתב וז"ל, דלכאורה קשה על מה הוסיף להם משה חצי שבט מנשה אשר לא שאלו, אך י"ל כפשוטו, דבני גד ובני ראובן רצו להיות בארץ סיחון ועוג, יען כי הם לא חטאו בפעור אלא בזנות מואב חטאו, ולכן נתן להם חצי שבט מנשה אשר יוסף כבש יצרו ולא חטא במצרים בפוטיפרע ומכפר על זה, ולכן זכנ ג"כ לעבור חלוצים לפני ה' עכ"ד.

אך יש להעיר, דאיתא במסכת סוטה (דף ל"ג), דרב ושמואל פליגי בקרא ויבוא יוסף לעשת מלאכתו, חד אמר מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות צרכיו נכנס עיי"ש, ומעתה בשלמא למאן דס"ל מלאכתו ממש, שפיר י"ל דזכות יוסף ראוי להגין על יושבי הארץ, כיון שהיה נקי וצדיק מכל נדנדוד הרהור עבירה, משא"כ למ"ד

תמות, והנה אדם הראשון אכל ואפילו הכי חי תתק"ל שנים, אלא הפירוש הוא באופן הזה, ביום אכלך ממנו מות תמות, בחיך אתה קרוי מת כי רשעים בחייהם קרויין מתים, אמנם הא תינה אם חטא אדם הראשון, אבל אי נימא שלא חטא כלום אם כן אין מקום ללימוד הנ"ל עיי"ש.

ואיתא בבראשית רבה (פרשה י"ט-כ"ב), אכלתי לא כתיב כאן אלא ואוכל, אכלתי ואוכל עוד, וכתב הידי משה לפרש, דאדה"ר בא באמתלא דאין עליו עון במה שאכל מעץ הדעת, כי אכל רק פחות מכשיעור שאינו בגדר אכילה, וז"ש אכלתי אולם כדי להתחייב הייתי נצרך לאכול עוד להשלים השיעור עיי"ש, ועיין בספר יושב אהלים (דף ב. מדפח"ס) שהביא כן מספר עשרה מאמרות עיי"ש.

אך עדיין צ"ב איזה התנצלות הוא בכך, אף דלא אכל אלא פחות מכזית הרי עבר על איסורא דאורייתא, דחצי שיעור אסור מן התורה, כדאיתא במסכת יומא (דף ע"ד) חצי שיעור, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל, ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא וכו' עיי"ש.

ובמל"מ הל' חמץ ומצה (פ"א-ה"א) כתב, דר' יוחנן דס"ל חצי שיעור אסור מה"ת, ס"ל סתם אכילה בכל שהוא, ולכן ס"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, ור"ל ס"ל סתם אכילה בכזית, ולכן ס"ל חצי שיעור מותר מה"ת עיי"ש.

וראיתי מכ"ק אדמו"ר מצאנו שליט"א די"ל דריו"ח אזיל לשיטתו, דבהל' שבועות (פ"ד-ה"א) כתב המל"מ בדעת הרמב"ן והר"ן דבלשון בני אדם אין אכילה אלא בכזית, ובפחות מכן לא מקרי אכילה רק טעימה עיי"ש, ולפי"ז ריו"ח לשיטתו דס"ל במסכת ע"ז (דף כ"ג) ובמסכת חולין (דף פ"א) לא דברה תורה כלשון בני אדם, ולכן ס"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, כיון דבלשון תורה הו"ל אכילה בכ"ש, ורק לגבי עונש הוא רק בכזית דכן הוא הלכה למשה מסיני כדאיתא במסכת עירובין (דף ג:) משא"כ ר"ל ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ובלשון בני אדם אכילה הוא בכזית, ולכן ס"ל דבחצי שיעור ליכא איסור מה"ת, עכ"ד כ"ק אדמו"ר מצאנו שליט"א.

ומעתה יבואר שאלת המדרש, דכיון דכתיב אתם נצבים, לומר בשמירת התורה אתם בבחינת נצבים שהם החיים, לפי שרשעים בחייהם קרויים מתים, וילפינן לה מאדם הראשון, וע"כ דאדה"ר חטא, דחצי שיעור אסור מה"ת, דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ואיש איש אתיא לרבות דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות, וע"כ דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, ומעתה י"ל דתפלות אבות תקנום, ולכן נתעורר המדרש כאן אי יש תשלומין לתפלה, ומשני דבאמת ליכא תשלומין ודו"ק.

דס"ל לעשות צרכיו נכנס, צ"ב איך אפשר לומר דזכותו מגין, דהלא היה פגם כל דהו לפי מעלת קדושתו של יוסף הצדיק.

אך בש"ך עה"ת (פרשת יושב) כתב, דצ"ב וכי יעלה על דעת יוסף הצדיק לעשות עבירה עם מצרית, אך זה דומה למה דאיתא במסכת סנהדרין (דף ק"ז) דדוד בקש לעבוד ע"ז, והטעם דרצה לעשות כן, לפי שראה שנרדף מבנו ומשאו, וכדי שלא יתחלל שם שמים ח"ו שלא יאמרו עביד הקב"ה דינא בלא דינא, רצה לעשות כן, לא לעובדה ממש אלא לפנים עשה כן כדי שכל העולם יצדיק את הדין עיי"ש, כן עשה יוסף כאן, כשראה עצמו שמכרו אותו כמה מכירות, ולא עוד אלא שחיה רעה מתגרה בו, אמר אני אקריב אליה, כי ראה עצמו שאעפ"י שיתקרב אליה לא יעשה שום עבירה עמה עיי"ש, הרי שהיה זה ליוסף רק ע"ד עבירה לשמה כדי לקדש שמו ברבים, וגדולה עבירה לשמה יותר ממצוה שלא לשמה.

ובשו"ת טוב טעם ודעת בהקדמה להלכות טריפות (סוף מאמר ד) ביאר הענין דמשו"ה אמרינן גדולה עבירה לשמה משום דמחשבתו לטובה ואזלינן בתר המחשבה דהוא העיקר ולכן כיון שכונתו לטובה שפיר דמי ואמרינן גדולה עבירה לשמה, משא"כ אי אזלינן בתר מעשה לא איכפת לן הכוונה וגם עבירה לשמה הוי בגדר עבירה עיי"ש.

ובסוכה (ל"א:) הקשו הראשונים (עיין ר"ן רשב"א וריטב"א), דהיאך אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, הא איכא הנאה מהשכר שמקבל על המצוה, ות"י החת"ס בחידושו על מסכת סוכה (דף ל) ד"ה ואם נטל יצא, דהשכר שמקבלים בעולם הזה הוא בגין המחשבה טובה שהיה לו קודם עשיית המצוה, ורק על מעשה המצוה אין מקבלים השכר בעוה"ז עכ"ד, והחתן סופר (ערך מצלה"י) כתב, דבזה מדויק היטב לשון רש"י בר"ה (כ"ח) ד"ה לאו ליהנות ניתנו וז"ל, לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו עכ"ל, והיינו דבאמת ממחשבת המצוה שפיר יש לו הנאה שהרי מקבל שכר ע"ז בעולם הזה, רק קיום מעשה המצוה לא ניתן להנאה עיי"ש, מבואר מזה דאי אזלינן בתר מחשבה איכא שכר מצוה בהאי עלמא, ואי אזלינן בתר מעשה ליכא שכר מצוה בהאי עלמא.

ומעתה יבואר סמיכות הפרשיות, דאמר הכתוב ונקח את ארצם ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי, וקשה הרי שבט מנשה לא ביקשו כלל לנחול בעבר הירדן, וצ"ל דכן היה ציווי הקב"ה כדי שזכות יוסף יגן בעדיהם, וקשה מה אהני ליה זכותא דיוסף הצדיק הלא היה פגם כל דהו במה שנכנס לעשות צרכיו.

ולכן סמך לו הכתוב אתם נצבים היום כלכם וגו' וגרף אשר בקרב מחניך וגו', ורמז להם דחביבין הם הגרים דנמנו יחדיו זה לצד כל ישראל, ומעתה נקטינן דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, והטעם הוא משום דאזלינן בתר מחשבה, ולפי"ז אמרינן גדולה עבירה לשמה, וכיון דיוסף לא עשה רק עבירה לשמה, לא היה שום פגם במעשיו, ושפיר מהני זכותא דיוסף ודו"ק.

ב) עוי"ל, עפ"מש"כ החזקוני בפרשת מטות (פרשה ל"ב-ל"ג) בטעם הדבר שניתנה נחלה בעבר הירדן לשבט מנשה, אף שלא שאלו נחלה בארץ סיחון ועוג רק בני גד ובני ראובן, כיון שאביהם גרם להם לשבטים שקרעו בגדיהם במעשה הגביע, נתנה לו נחלתו בשני חלקים בשני עבר הירדן, וכן איתא להדיא בבראשית רבה (פרשת פי"ב-ג) מנשה גרם לשבטים לקרוע, לפיכך נתקרעה נחלתו, חציה בארץ הירדן וחציה בארץ כנען עיי"ש עכ"ד.

אך יש להעיר, דבספר נאות דשא (פרשת חיי שרה) עה:פ והאיש משתאה לה וגו' הביא מה ששמע בשם הגר"א ז"ל לפרש מה דכתיב בפרשת מקץ (פרשה מ"ד-ג) הבוקר אור והאנשים שלחו המה וחמוריהם, ולכאורה שתי תיבות אלו המה וחמוריהם מיותרים לגמרי, כי מה מקרא חסר אם יאמר רק והאנשים שלחו.

ואמר הגר"א ז"ל לבאר, עפ"י"מ דאיתא במסכת גיטין (דף ט) דאפילו בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן עיי"ש, ואיתא במסכת תענית (דף כ"ד) דחמורו דר' יוסי דמן יוקרת לא רצה להביא לבית בעליו דבר שאינו שלו עיי"ש, וידוע דיוסף הצדיק לא היה כוונתו להנמק מאחיו ח"ו, רק עשה זאת כדי שיהיה להם כפרה על חטאם במה שמכרו אותו, על ידי הצער שגרם להם ולא יעשו מן השמים, אלא דקשה איך יכול בשר ודם לשער זה, והרי זה אינו נשקל אלא בשקול אל דעות, והרי כבר גרם להם הרבה צער ושברון לב עד הנה ודילמא די בזה, ובאמת יוסף ג"כ נסתפק בזה, ולכן עשה סימן בעצמו בחמוריו של צדיק יעקב אבינו, והטעין עליהם הגביע, ובזה ידע, אם כבר נתכפר להם בודאי לא יביאו החמורים לבית יעקב דבר שאינו שלו ולא ירצו לילך, ואם אעפ"י"כ ילכו, זה סימן שצריכים עוד עונש, ומן השמים יסעיהו, ולכן כאשר ראה שהלכו המה וחמוריהם, אז אמר לאשר על ביתו קום רדוף וגו' עכ"ד.

ולפי"ז לכאורה אין לחשוב עון למנשה במה שגרם להשבטים להצטער ולקרוע שמלותם, שהרי מזה יצא להם טובה גדולה לכפר על חטאם שמכרוהו, ומעתה צ"ב מפני מה נעשו בני מנשה לקבוע חלק מנחלתם בעבר הירדן, הרי לא בקשו על כך.

אך כ"ז דהשבטים הוצרכו לכפרה א"ש אי נימא דהשבטים מכרו את יוסף שלא כדין, וא"כ גדול עוונם על מכרו בכסף צדיק, משא"כ אי נימא דהשבטים צדקו במחלקותם עליו וכדין דנו אותו, ממילא לא הוצרכו לכפרה, ולחיינם נצטערו על ידי מנשה שגרם להם לקרוע שמלותם, ולכן שפיר מובן במה שנעשו בניו שנקרעה נחלתם.

ובפרשת שופטים (פרשה י"ז-ט"ו) כתיב, מקרב אחיך תשים עליך מלך, ודרשו מזה חז"ל במסכת ב"ק (דף פ"ח) מקרב אחיך ממובחר שבאחיך עיי"ש, ובשלה"ק כתב, דלפי"ז לכאורה אין מן הראוי שיהיה יוסף מלך, שהרי יוסף נולד מביאה אסורה, כיון שיעקב חטא במה שנשא שתי אחיות, ורחל היתה השניה, ונמצא שביאת

ובספר חמודי צבי (פרשת נשא) כתב להעיר, דאיך עשה יוסף שלא לשמוע לקול אדוניו לעשות הרעה הגדולה הזאת, הלא איתא בבראשית רבה (פרשה פ"ד) ובמסכת יומא (דף ל"ה), דאשת פוטיפר אמרה ליוסף הרניני כופפת את קומתך, הרניני מסמא את עיניך וכו', ובמדרש תנחומא (ס"פ וישב) איתא, שרצתה לענותו ולהורגו אם לא ישמע אליה עיי"ש, והרי איתא במסכת סנהדרין (דף נ"ב) דאין אישות לעכו"ם, דכתיב איש כי ינאף את אשת רעהו פרט לאשת עכו"ם דאין אישות לעכו"ם עיי"ש, וא"כ לא היה בכך איסור תורה, ואע"ג דהלכה למשה מסיני הוא דקנאין פוגעין בו, הא מסקינן במסכת ע"ז (דף ל"ד) דזהו דוקא בפרהסיא וכמעשה שהיה, אבל בצנעא לא הוי אלא גזירה דרבנן, ובמעשה דאשת פוטיפר הרי היתה בצנעא כדכתיב ואין איש מאנשי הבית שם בבית, נמצא שלא היה בכך עבירת ג"ע שחייב למסור עצמו למיתה בעבורה, ולדעת הרמב"ם בהל' יסודי התורה (פ"ה ה"א) כל מי שנאמר בו יעבור ולא יהרג, אם נהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, ולפי"ז יש לעיין דאיזה זכות היה ליוסף הצדיק במה שעשה, הרי לא היה רשאי למסור נפשו ועשה בזה שלא כדת עיי"ש.

אמנם באנו בזה לפלוגתת הראשונים אי שרי להחמיר על עצמו ולמסור נפשו על כל מצוות התורה, דפליגי בהא דכתיב וחי בהם, אם הוי חיוב דהיינו שהכתוב מזהיר שצריך לעשות הכל כדי שיחיה ולא ימות, וממילא דאסור למסור נפשו על שאר המצוות, או דוחי בהם הו"ל רק בגדר רשות, דהיינו דליכא חיוב למסור נפשו על כל המצוות כמו על ג' העבירות אבל אם חפץ להדר ולמסור נפשו רשאי, דשיטת הרמב"ם בהל' יסודי התורה (פ"ה ה"ד) הוא, דכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו עיי"ש, הרי דס"ל דאסור למסור נפשו על שאר העבירות, דוחי בהם הוי חובה וכנ"ל.

אך התוס' במסכת ע"ז (דף כ"ד) ד"ה יכול כתבו, דאם חפץ למסור נפשו על שאר המצוות רשאי עיי"ש, וכ"ה שיטת הרא"ש (שם) פ"ב סי' ט', וכ"כ הסמ"ק סי' ג', וכ"כ הר"ן במסכת שבת (דף כ"ב: מדפי הר"ן) גבי מעשה דאלישע בעל כנפים שלכן הסתכן עצמו על קיום מצות תפילין, דאעפ"י שאינו מחוייב ליהרג על קיומיה אפי"ה רשאי למסור נפשו עליו ומקבל שכר וכו' עיי"ש, וכן פסקו בטור יור"ד (סי' קנ"ז) עיי"ש.

ועיין בגליוני הש"ס מהגר"ע ז"ל, במסכת ברכות (דף י"ג), אהא דאיתא שם, אמר ר' טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטים וכו' שכתב ז"ל, וצע"ק דהיאך הותר לו להכניס עצמו לסכנה עבור מצוות קריאת שמע, אם לא שנאמר שמכאן ראייה לשיטת התוס' דאם רצה למסור נפשו על המצוות רשאי וכו' עיי"ש.

ואיתא בבראשית רבה (פרשה ל"ד-י"ג) עה"פ ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וגו', אך להביא את החונק עצמו, יכול כשאול, תלמוד לומר אך, יכול כחנניה מישאל ועזריה ת"ל אך עיי"ש, ולכאורה

רחל היה באיסור, ומי שנולד מביאה אסורה אינו נקרא ממיוחסין שבאחיך ולכן אין מן הראוי שיהיה יוסף מלך עכ"ד, וזה היה טענת השבטים על יוסף על מה שאמר על עצמו שיהיה מלך, דאין מן הראוי שיהיה מלך. והמהרש"א ביומא (כ"ח:) כתב, דמה שיעקב נשא שתי אחיות, משום דרחל נתקדשה ראשונה בעבודת שבע שנים, ושוב נתקדשה גם לאה בביאה על ידי ערמת לבן, לכן שוב לא הוציא אחת מהן משום דבר שהתורה עתידה לאסור, דאם היה חושש לכך היתה גם השניה נאסרת עליו מחמת אחות גרושתו עכ"ד, הרי דשפיר נשא יעקב את רחל ולא, כיון דקידושי רחל חלו תחילה בשכר עבודה דהיינו קידושי כסף, ולא היה לקח בערמת לבן.

וכתבו המפ' דזה דחלו קידושי רחל בראשונה בעבודת שבע שנים, הוא רק אם אינה לשכירות אלא בסוף, ואפשר לקדש בשכר עבודה, אבל למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, א"כ שכר עבודה הו"ל מלוה, והמקדש במלוה אינה מקודשת, ואי משום מכוש אחרון, הרי לית בה שוה פרוטה, ולפי"ז ליתא לתירוצו של המהרש"א, דהא לאה נישאת לו תחילה, ושוב לא היה רשאי לקחת את רחל.

ובספר שתי ידות (פרשת וישב) הביא בשם האלשיך, דזה אי שכר מצוה בהאי עלמא איכא, תליא אי ס"ל ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף או אינה לשכירות אלא בסוף, כי השכר על המצוות מגיע רק בסוף עבודת האדם היינו כאשר נפטר מן העולם, דכל ימי חייו בעוה"ז הרי הוא משועבד למלאכת ה', ורק כשמת האדם נעשה חפשי מן המצוות, ואז נגמר תפקידו וגמולו ישלם לו, ומעתה אי ס"ל ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, אז י"ל דבדין הוא ששכר המצוה יהא גם בעוה"ז עכ"ד.

ומעתה יבואר סמיכות הפרשיות, דאמר הכתוב ונקח את ארצם ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי, וקשה הרי שבט מנשה לא ביקשו כלל לנחול בעבר הירדן, וצ"ל כיון שמנשה גרם להשבטים שקרעו בגדיהם, ולכן נקרעה נחלתם, ולכאורה הרי זה עשה בזה טובה גדולה לכפר על מה שמכרו אותו.

ולכן סמך לו הכתוב אתם נצבים היום כלכם וגו' וגרך אשר בקרב מחניך וגו', ורמז להם דחביבין הם הגרים דנמנו יחדיו זה לצד כל ישראל, ומעתה נקטינן דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, וס"ל ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, ולפי"ז לאה נישאת לו ראשונה, ולא היה רשאי לקחת את רחל, ומעתה איכא פסול דשתי אחיות, וצדקו השבטים במחלקותן על יוסף שאינו ראוי להיות מלך, ומעתה לא הוצרכו לכפרה על מכירת יוסף, ולחנינם נצטערו על ידי מנשה שגרם להם לקרוע שמלותם, ולכן שפיר מובן במה שנענשו בניו שנקרעה נחלתם.

ג) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דלכן נתן לשבט מנשה חלק בעבר הירדן, אף שלא ביקשו כלל לנחול בעבר הירדן, דכן היה ציווי הקב"ה כדי שזכות יוסף יגן בעדיהם וכנ"ל.

למ"ל קרא למעט הך דחנניה ומישאל ועזריה, הרי התורה אמרה להדיא ובכל נפשך, ועכצ"ל דכיון דהתם הו"ל רק אנדרטי בעלמא שעשה נבוכדנצר לכבוד עצמו, כמש"כ התוס' בע"ז (ג.) ד"ה שלא, וא"כ מצד הדין לא היו מחוייבים למסור נפשם, והו"א דעברו איסורא, וע"ז קמ"ל הכתוב למעט מאך דגם במקום שאינו מחוייב למסור נפשו, אפי"ה הרשות בידו להחמיר על עצמו ולמסור.

ואמנם בפירש"י בחומש פרשת נח (פרשה ט-ה) כתב דמיעוטא דאך את דמכס וגו' אתיא לומר לך אעפ"י שהתירתי לכם נטילת נשמה בבהמה, את דמכס אדרוש מהשופך דם עצמו, (דלפני זה כתיב כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל וגו' וע"ז אמר הכתוב ואך את דמכס וגו'), ולפ"ז לא קאי קרא למעט כחנניה מישאל ועזריה, ולפ"ז ליכא ילפותא דמותר להחמיר ולמסור נפשו על שאר המצוות, ולפ"ז אי מותר להחמיר על עצמו ולמסור נפשו על שאר המצוות תליא בפירושא דהך קרא.

ובספר משען המים (פרשת תרומה ופרשת שמיני) כתב דהני דרשות בקרא דאך את דמכס תליא בפירושא דמילתא דכל אכין ורקין מיעוטא הם, דרש"י פרשת כי תשא (פרשה ל"א-ג') עה"פ אך את שבתותי תשמרו כתב, אעפ"י שתהיו רדופין וריוזין בזריות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה, כל אכין ורקין מיעוטין, למעט מלאכת המשכן דאינו דוחה שבת, והקשה הרמב"ן דהמיעוט דאך לפי מדרש רבותינו ימעט בשמירת שבת עצמה שאין צריך לשמור שבת כי המיעוט בכל מקום ימעט בדבר המצווה בו, ואם כרש"י דקאי על מלאכת המשכן א"כ אדרבה נתמעט שמירת שבת לגבי מלאכת המשכן, ולכן פ"י דאתי למעט דפיקוח נפש דוחה שבת, (ובדס"ל ר' יוסי ב"ר יהודה במסכת יומא (דף פ"ה): דיליף מיניה דפיקוח נפש דוחה שבת).

והמזרחי כתב להצדיק דברי רש"י, דשפיר י"ל שהמיעוט בא למעט גבי מלאכת המשכן ולא לאזהרת שמירת שבת, דכיוצא בזה מצינו עוד שאין המיעוט דייקא בדבר המצווה באותו קרא, דכתיב אך את דמכס לנפשותיכם אדרוש, דא"א לפרש המיעוט ההוא בדבר הנאמר בו שהוא דין רציחה, אלא כמו שפירש"י שם שבא למעט הריגת אדם מהיתר הריגת שאר בעלי חיים שכולם בכלל היתר וזו יצאה מכללם, והרי גם התם היתר הריגת בהמה לא כתיב בהאי קרא, וי"ל דהכי נמי בקרא דאך את שבתותי וגו' עיי"ש.

ובדעת הרמב"ן דנקט שבכ"מ המיעוט קאי דייקא על דבר הנאמר בהאי קרא, צ"ל דמ"ש אך את דמכס קאי למעט כחנניה מישאל ועזריה וכדברי המד"ר, והיינו דבכה"ג אינו בכלל שופך דמו, וא"כ שפיר המיעוט קאי על הנאמר באותו פסוק, ונמצא דהני שני דרשות תליין זה בזה, דאי נקטינן כשיטת רש"י שהמיעוט לאו דוקא בדבר הנאמר בהאי קרא, א"כ אך את דמכס אתיא למעט מהיתר הריגת בהמה ואך את שבתותי למעט מלאכת המשכן בשבת, משא"כ אם המיעוט קאי על הנאמר בהאי קרא עצמו עכצ"ל דאך את דמכס למעט כחמו"ע, ואך את שבתותי למעט פיקוח נפש עכ"ד.

מבואר מזה, דלרש"י דס"ל דהמיעוט דאך לא קאי על הדבר האמור באותו ציווי דייקא, וקרא דאך את דמכס ממעט מהיתר הריגת בהמה, אסור למסור נפשו על שאר המצוות דמוזהר בוחי בהם, משא"כ להרמב"ן דאך ממעט דוקא בדבר האמור בו, א"כ בהכרח דקרא דאך את דמכס אתיא למעט כחנניה מישאל ועזריה, ולפ"ז שפיר מותר להחמיר ולמסור נפשו על כל המצוות, ומעתה מה דכתיב אך את שבתותי תשמורו אתיא נמי למעט בדבר המצווה, והיינו להורות דפיקוח נפש דוחה שבת.

ורש"י עה"ת פרשת אחרי (י"ח-ה) כתב, וחי בהם לעולם הבא שאם תאמר בעולם הזה והלא סופו הוא מת עיי"ש, ולכאורה דברי רש"י המה נגד דרשת חז"ל הנ"ל דילפינן מקרא וחי בהם ולא שימות בהם, ומשמע דהקרא קאי אחיות דעולם הזה, וכתב בספר פרדס דוד (פרשת בלק) לתרץ דזה תלוי בפלוגתת תנאים, דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ט), היה ר"מ אומר מנין שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול, שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כהנים ליום וישראלים לא נאמר אלא האדם, הא למדת שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה הרי הוא ככה"ג, ולפ"ז אין לומר דוחי בהם קאי על לעולם הבא, דהא איתא בירושלמי דשאל אנטונינוס לרבי מה אני לעולם הבא, א"ל ומה אם פסח וכו', אזיל וגזר נפשיה, ולפ"ז אם אמרינן דהאדם מרבה עכו"ם, ע"כ דהקרא קאי על עוה"ז, ודרשינן וחי בהם ולא שימות בהם.

אמנם רש"י כתב (שם) דר"מ דס"ל דהאדם מרבה עכו"ם, ל"ל כר"ש דס"ל ביבמות (דף ס"א). דקברי עכו"ם אינם מטמאים באהל, משום דאתם קרויין אדם ואין עכו"ם קרויין אדם, ולפ"ז לר"ש דס"ל דהאדם ממעט עכו"ם, א"כ הך קרא דאשר יעשה אותם האדם וחי בהם ג"כ ממעט עכו"ם, ושפיר לדידיה פירש"י דהקרא דוחי בהם קאי על לעולם הבא, וממילא לא קשה דרש"י הוא נגד הגמ' הנ"ל דדרשינן וחי בהם ולא שימות בהם, ד"ל דהנך דדרשו כן אזלו בשיטת ר"מ דהאדם מרבה עכו"ם, וע"כ דהקרא דוחי בהם קאי דוקא על עולם הזה, ולכן דרשו וחי בהם ולא שימות בהם עכ"ד הפרדס דוד.

ונודע קושית הפנים מאירות (ח"ב סי' קט"ז), אהא דאיתא במסכת נזיר (דף ס"ב) ובמסכת חולין (דף י"ג), שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל, ויליף לה מאיש איש דכתיב גבי נדר דאיתא לרבות עכו"ם, ואי סלקא דעתך דכהנים הוה שלוחי דידן איך יכול הכהן להקריב לנכרי, הא איתא במסכת ב"מ (דף ע"א) דאין שליחות לעכו"ם עכ"ק.

והצל"ח במסכת חולין (דף כ"ב) דחה קושיא זו, דכל האיבעיא דשמא כהני הוי שלוחי דידן מיירי רק לענין קרבנות דישאל, משא"כ בעכו"ם שנדר נדרים ונדבות לא בעי שליחות כלל, דבשלמא בישראל שהוא מחוייב להביא קרבנות חובה, וגם קרבנות שנדר צריך להביא כדי לצאת חובת נדרו שלא יעבור על לא יחל דברו, וא"כ אי ליכא בקרבנות ישראל שליחות, אינו יוצא הישראל ידי

ורבנן ס"ל (דף טז.) למען ייטב לך בעוה"ז, ולמען יאריכון ימיך לעוה"ב עיי"ש.

ובספר המדרש והמעשה (פרשת יתרו) בעמק הלכה (אות ב) כתב, דר' יעקב ורבנן פליגי אי דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דרבנן ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ ליכא לפרש שניהם על עוה"ב, דתרי קראי על עוה"ב למה לי, וע"כ דלמען ייטב לך בעוה"ז ולמען יאריכון ימיך לעוה"ב, וא"כ ע"כ דיש שכר מצוה בהאי עלמא, ור' יעקב ס"ל דדברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ י"ל דשניהם קאי על עוה"ב, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד.

ומעתה יבואר סמיכות הפרשיות, דאמר הכתוב ונקח את ארצם ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי, וקשה הרי שבט מנשה לא ביקשו כלל לנחול בעבר הירדן, וצ"ל דכן היה ציווי הקב"ה כדי שזכות יוסף יגן בעדיהם וכנ"ל, וקשה מה אהני ליה זכותא דיוסף הצדיק הרי לא היה מחוייב למסור נפשו, ולדעת הרמב"ם בכה"ג מתחייב בנפשו.

ולכן סמך לו הכתוב אתם נצבים היום כלכם וגו' וגרך אשר בקרב מחניך וגו', ורמז להם דחביבין הם הגרים דנמנו יחדיו זה לצד כל ישראל, ומעתה נקטינן דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, וס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ואיש איש אתיא לרבות דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות, וקשה היאך עכו"ם נודרים נדרים ונדבות הרי אין שליחות לעכו"ם, וצ"ל כמש"כ הצ"ח כיון דנכרי אינו מצווה על כל יחל לא שייך לדון לגביו אם כהנים הוי שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא וכנ"ל, והטעם דאינו מצווה על כל יחל, משום דעכו"ם אינו קרוי אדם, ולפי"ז יש לפרש דמאי דכתיב וחי בהם קאי על חיי עולם הבא, ומעתה ילפינן דפיקוח נפש דוחה שבת מקרא אך את שבתותי תשמורו, דבהכרח דלא קאי למעט מלאכת המשכן בשבת דבעינן שיהא המיעוט בדבר האמור בהאי קרא, ולפי"ז צ"ל דגם בקרא אך את דמכם אתיא למעט כחנניה מישאל ועזריה דכה"ג שרי, ומינה דרשאי למסור נפשו על כל המצוות, ומעתה שפיר עשה יוסף במסירת נפשו, ולכן זכותו גדול להגן בעד בני ישראל, ולכן ניתן להם נחלה בעבר הירדן ודו"ק.

****

לאהבה את ה' אלקיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך וארך ימיך לשבת על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם: ואיתא בשבת (טז.), תני דבי אליהו, מעשה בתלמיד אחד, שקרא הרבה ושנה הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה, ומת בחצי ימיו, והיתה אשתו נוטלת תפיליו, ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ואמרה להם, כתיב בתורה, כי הוא חייך ואורך ימיך, בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה מפני מה מת בחצי ימיו וכו' עיי"ש, ודקדקו המפ' למה הביא האשה התפילין שלו בבית הכנסת, ומה היתה כוונתה בזה, עיין בס' שם משמואל (פ' ויח), ובס' זרע שמשון (פ' אחרי), ובס' כסף

חובתו, דבמה שמוסר קרבנותיו לא עשה עדיין כלום אם לא מטעם שלוחו של אדם כמותו, ולכן לגבי ישראל מיבעי ליה להגמ' אי כהנים הוי שלוחי דרחמנא ויצא ידי חובתו תיכף כשמסר הקרבן להכהן דיד כהן כיד גבוה, או דילמא דשלוחי דידן נינהו ורק כשהכהן מקריב הקרבן אז יצא ידי חובתו מטעם שלוחו של אדם כמותו, וכ"ז יש לדון רק גבי ישראל, אבל נכרי דליכא ביה חיובא כלל לקיים נדרו, דהרי אינו מחוייב על כל יחל, לא שייך לדון לגביו אם כהנים הוי שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, דהרי הכהן אין צריך כלל שיעשה בשליחותו, וקרא רק קמ"ל דאם הביא קרבנות מקבלין ממנו, וממילא דאין להוכיח מכאן דכהנים הוי שלוחי דרחמנא עכ"ד.

ועיין בספר בית מאיר עמ"ס נדרים (דף ל"ה) שכ"כ וז"ל, שמעתי מקשים וליפשוט ממה דקיי"ל שהנכרים נודרים נדונ"ד כישראל ואלו נימא שלוחי דידן נינהו הא נכרים לי"ל שליחות, ושבוש הוא כי נונ"ד מעולם לא הוטל עליהם להקריבו דליבעי שליחות וכו'.

ובספר אור חדש עמ"ס קידושין (דף כ"ג) כתב ליישב קושית הפנים מאירות, עפי"מ דאיתא במסכת סנהדרין (דף צ"ג) דהא דדרשינן איש איש תליא אי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם או לא, ולפי"ז י"ל דסוגיית הגמ' במסכת נדרים ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ לא דרשינן איש איש לרבות נכרי, ולכן שפיר י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, אמנם מאן דרשינן איש איש ס"ל כמאן דאמר לא דברה תורה כלשון בני אדם, וכיון דעכו"ם מקריבין נדרים ונדבות, ולדידיה ודאי אמרינן דכהנים הוה שלוחי דרחמנא עכ"ד.

ולפלפולא י"ל, דאי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ודרשינן מאיש איש דעכו"ם נודרין נדרים ונדבות, וקשה הא אין שליחות לעכו"ם, וצ"ל כמש"כ הצ"ח דכיון דבעכו"ם ליכא חיובא דכל יחל, אין צריך שיעשה הכהן בשליחותו, ולפי"ז י"ל דבי"נ אינו מצווה על כל יחל, משא"כ למ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, ולא דרשינן מאיש איש דעכו"ם נודרין נדרים ונדבות, י"ל דעכו"ם מצווה על כל יחל.

ובספר יציב פתגם (פ' בשלה) כתב, די"ל דזה תליא אי עכו"ם קרואים אדם או לא, דבקרא כתיב (ויקרא ה"ד) לכל אשר יבטא האדם בשבועה, ואי ס"ל דגם עכו"ם נקראים אדם אז י"ל דגם ב"נ הוא בכלל נדרים ושבועות, משא"כ אי אמרינן דאינם קרואים אדם עיי"ש.

ואיתא בקידושין (דף ל"ט), ר' יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה (באותו מתן שכר להודיעך שאין מתן שכר אלא לעולם הבא), בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך,

נבחר (פרשת בשלח), ובס' משיב צדק להגה"ק ר' צדוק הכהן ז"ע בדרוש לבר מצוה (דף כ"ט), ובס' חוט המשולש בפרשתן (שער הקטן).

והנבס"ד, דהנה בספר משיב צדק העיר, דלכאורה אין מקום לשאלתה, דהרי אמרין בקידושין (ל"ט.) שכוונת מצוה בהאי עלמא ליכא, ור' יעקב אמר שם מאי אריכות ימים לעולם שכולו טוב, ואיתא בירושלמי ברכות (פ"ב ה"ח), דר' בון מת בן כ"ח שנה, ואמרו עליו, יגע ר' בון בתורה לכ"ח שנה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד למאה שנה, ואמרו עליו, משל למלך, ששכר פועלים הרבה, והיה שם פועל אחד והיה משתכר במלאכתו יותר מדאי, מה עשה המלך נטלו והיה מטייל עמו ארוכות וקצרות, לעיתותי ערב באו אותם פועלים ליטול שכרן ונתן לו שכרו עמהן משלם, והיו הפועלים מתרעמין ואומרים אנו יגענו כל היום וזה לא יגע אלא שתי שעות ונתן לו שכרו עמנו משלם, אמר להן המלך, יגע זה לשתי שעות יותר ממה שלא יגעתם אתם כל היום כולו עיי"ש, והרי ר' בון בודאי אדם כשר היה ואעפ"כ מת בחצי ימיו והיכן אריכות ימיו של זה, אלא לעולם שכולו ארוך, וא"כ מה שאלה על אותו תלמיד שמת בחצי ימיו, אריכות ימיו לעולם שכולו ארוך.

והנבס"ד, דאיתא במסכת קידושין (דף ל"ט.), ר' יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה (באותו מתן שכר להודיען שאין מתן שכר אלא לעולם הבא), בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימין ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלה את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימין לעולם שכולו ארוך, ורבנן ס"ל (דף ע"ב.) למען ייטב לך בעוה"ז, ולמען יאריכון ימין לעוה"ב עיי"ש.

ובספר המדרש והמעשה (פרשת יתרו) בעמק הלכה (אות ב') כתב, דר' יעקב ורבנן פליגי אי דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דרבנן ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ ליכא לפרש שניהם על עוה"ב, דתרי קראי על עוה"ב למה לי, וע"כ דלמען ייטב לך בעוה"ז ולמען יאריכון ימין לעוה"ב, וא"כ ע"כ דיש שכר מצוה בהאי עלמא, ור' יעקב ס"ל דדברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ י"ל דשניהם קאי על עוה"ב, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד.

ובספר נחלת יעקב פ' ברכה (אות ה'), דגבי משה רבינו שפיר אמרין דאפשר להיות מלך וכהן, לפי"ד המהרש"א במסכת קידושין (דף ס"ד.) דלכן א"א לכהן להיות מלך, דהא מקום יש בראש להניח שני תפילין, ומלך צריך להלביש כתר מלך בראשו, ויש לו עוד מקום להניח תפילין, וכמו כן הכהן צריך להלביש את הציץ נזר הקודש בראשו, ויש לו ג"כ עוד מקום להניח תפילין בראשו, לא כן אם יהיה מלך וכהן וישא על ראשו הכתר והציץ, לא יהיה לו מקום להתפילין, ולכן אין מושחין כהונה למלכים עיי"ש, וכ"ז יונח בכל

האנשים, אבל משרע"ה שבשבילו נברא העולם כמבואר במדרש בראשית ברא וגו' בשביל משה שנקרא ראשית, והיינו טעמא דכל הנבראים שנתהוו מאדם הראשון נהנו מאכילת עץ הדעת שאכל אדה"ר, אבל משרע"ה היה מהקנה של אדה"ר, ולא נהנה מאכילת עץ הדעת שאכל אדה"ר, ולא חטא בעץ הדעת, ע"כ בשבילו נברא העולם, ונודע מש"כ הקדמונים דתפילין הוא כדי לתקן חטא אדה"ר, וכיון דמשרע"ה לא חטא, ע"כ לא היה צריך להניח תפילין, ושפיר היה יכול להיות כהן ומלך ביחד עכ"ד, מבואר מזה דהטעם דמניחין תפילין, הוא כדי לתקן חטאו של אדה"ר.

ואיתא בבראשית רבה (פרשה י"ט-כ"ב), אכלתי לא כתיב כאן אלא ואוכל, אכלתי ואוכל עוד, וכתב הידי משה לפרש, דאדה"ר בא באמתלא דאין עליו עון במה שאכל מעץ הדעת, כי אכל רק פחות מכשיעור שאינו בגדר אכילה, וז"ש אכלתי אולם כדי להתחייב הייתי נצרך לאכול עוד להשלים השיעור עיי"ש, ועיין בספר יושב אהלים (דף ב. מדפ"ס) שהביא כן מספר עשרה מאמרות עיי"ש. אך עדיין צ"ב איזה התנצלות הוא בכך, אף דלא אכל אלא פחות מכזית הרי עבר על איסורא דאורייתא, דחצי שיעור אסור מן התורה, כדאיתא במסכת יומא (דף ע"ד.) חצי שיעור, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל, ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא וכו' עיי"ש.

ובמל"מ הל' חמץ ומצה (פ"א-ה"ו) כתב, דר' יוחנן דס"ל חצי שיעור אסור מה"ת, ס"ל סתם אכילה בכל שהוא, ולכן ס"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, ור"ל ס"ל סתם אכילה בכזית, ולכן ס"ל חצי שיעור מותר מה"ת עיי"ש.

וראיתי מכ"ק אדמו"ר מצאנו שליט"א די"ל דריו"ח אזיל לשיטתו, דבהל' שבועות (פ"ד-ה"א) כתב המל"מ בדעת הרמב"ן והר"ן דבלשון בני אדם אין אכילה אלא בכזית, ובפחות מכן לא מקרי אכילה רק טעמימה עיי"ש, ולפי"ז ריו"ח לשיטתו דס"ל במסכת ע"ז (דף כ"ד.) ובמסכת חולין (דף פ"א.) לא דברה תורה כלשון בני אדם, ולכן ס"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, כיון דבלשון תורה הו"ל אכילה בכ"ש, ורק לגבי עונש הוא רק בכזית דכן הוא הלכה למשה מסיני כדאיתא במסכת עירובין (דף ד.) משא"כ ר"ל ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ובלשון בני אדם אכילה הוא בכזית, ולכן ס"ל דבחצי שיעור ליכא איסור מה"ת, עכ"ד כ"ק אדמו"ר מצאנו שליט"א.

ומעתה מבואר הגמ', דנטלה התפילין בידה דמתפילין יש להכריח דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, דהטעם דמניחין תפילין כדי לתקן חטאו של אדה"ר, ולכאורה למה צריכין לתקן הלא רק אכל חצי שיעור, וע"כ דחצי שיעור אסור מה"ת, דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ומעתה ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא, וא"כ למה מת בעלי בחצי ימיו ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com